

Rīgas Centrālās bibliotēkas krājuma attīstības un komplektēšanas koncepcija 2025. – 2029. gadam

1. Vispārīgie jautājumi

Rīgas Centrālā bibliotēka (turpmāk – RCB) ir Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departamenta padotības iestāde, kas sniedz bibliotekāros pakalpojumus, datorpakalpojumus un citus pakalpojumus Rīgas iedzīvotājiem un pilsētas viesiem.

RCB misija ir nodrošināt brīvu un vienlīdzīgu pieeju drošai un uzticamai informācijai, sniegt atbalstu izglītībā un mūžizglītībā, attīstīt lasītprasmi, datorprasmes, medijpratību, veicināt sabiedrībā interesi par literatūru, lasīšanu, rūpēties par vietējā kultūras mantojuma saglabāšanu, kā arī attīstīt bibliotēku par “trešo telpu” – brīvi pieejamu kopienu tikšanās vietu, kur indivīdi var socializēties ārpus ierastajām dzīves telpām – mājām un darba.

RCB bibliotēku tīklu veido RCB un 26 filiālbibliotēkas. Bibliotekārie pakalpojumi tiek sniegti arī trīs ārējos apkalpošanas punktos. Ārējais apkalpošanas punkts Rīgas patversmes Dienas centrā apkalpo šī centra apmeklētājus, savukārt, ārējais apkalpošanas punkts “Saulaino dienu bibliotēka” apkalpo Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas personālu un pacientus. Ārējais apkalpošanas punkts darbojas arī Ieslodzījuma vietu pārvaldes Rīgas Centrālcietumā. Vasaras sezonā Lucavsāls atpūtas parkā darbojas RCB Pludmales lasītava.

RCB vienoto krājumu veido RCB struktūrvienību/ filiālbibliotēku krājumi. RCB vienotais krājums (grāmatas, periodiskie izdevumi, nošizdevumi, kartes, audio un video materiāli u.c.) ir atspoguļots tiešsaistes katalogā un ir pieejams ikvienam bibliotēkas apmeklētājam. RCB veic vienotā krājuma komplektēšanu, sistematizēšanu, katalogizēšanu un saglabāšanu atbilstoši publiskās bibliotēkas tipam un lietotāju vajadzībām. RCB vienotā krājuma izmantošanas kārtību nosaka RCB lietošanas noteikumi.

Uzsākot 2025. gadu, RCB vienoto krājumu veido 615 665 informācijas resursi.

RCB krājuma attīstībā un komplektēšanā ievēro valsts un pašvaldības normatīvos dokumentus: Latvijas Republikas Bibliotēku likums, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 317 “Nacionālā bibliotēku krājuma noteikumi”, Bibliotēku nozares stratēģija 2023.–2027, Rīgas pilsētas pašvaldības kultūras stratēģija 2017.–2030. gadam, RCB nolikums, RCB attīstības stratēģija 2023.–2027. gadam un citi normatīvie dokumenti, kā arī Latvijas Republikas Kultūras ministrijas un Latvijas Nacionālās bibliotēkas rekomendācijas. Tāpat tiek ievēroti starptautiskie bibliotēku nozares dokumenti: “IFLA vadlīnijas publisko bibliotēku darbā”, “Kopenhāgenas deklarācija”, “UNESCO Publisko bibliotēku manifesti”, Lionas deklarācija par pieeju informācijai un attīstībai, IFLA ziņojums par attīstības tendencēm u. c.

Krājuma attīstību un komplektēšanu RCB veic patstāvīgi saskaņā ar Bibliotēku likumā noteikto principu, kas nosaka, ka bibliotēkas attiecībā uz krājumu veidošanu ir neatkarīgas. Tās nedrīkst ierobežot politiski, ideoloģiski vai reliģiski motīvi. Ierobežojumus bibliotēku krājumu veidošanā var noteikt tikai ar likumu.

RCB Krājuma komplektēšanas un attīstības koncepcijā 2025.–2029. gadam (turpmāk - Koncepcija) noteikta krājuma komplektēšanas kārtība, dāvinājumu pieņemšanas un izmantošanas kārtība, lietotāju nozaudēto vai sabojāto informācijas resursu aizvietošanas

kārtība, krājuma norakstīšanas kārtība, krājuma komplektēšanā iesaistītās struktūrvienības un speciālisti, krājuma attīstība.

2. Krājuma komplektēšanas kārtība

2.1. Krājuma komplektēšanas posmi

Tradicionāli komplektēšanas procesā izšķir četrus krājuma komplektēšanas posmus:

- sākotnējā komplektēšana - krājuma veidošana dibinot bibliotēku;
- kārtējā komplektēšana - sistemātiska un plānveidīga krājuma papildināšana;
- piekomplektēšana - plānveida krājuma papildināšana ar iztrūkstošiem vai nepietiekamā eksemplāru skaitā esošiem informācijas resursiem;
- norakstīšana - krājuma regulāra atbrīvošana no informācijas resursiem atbilstoši kritērijiem.

RCB krājuma komplektēšanas process tiek organizēts centralizēti un par to ir atbildīga RCB Komplektēšanas un apstrādes nodaļa (turpmāk - KAN).

2.2. Krājuma komplektēšanas finansējuma avoti:

- Rīgas valstspilsētas pašvaldības budžeta līdzekļi;
- valsts, pašvaldības un citos projektos iegūtie līdzekļi;
- līdzekļi, kas likumā paredzētajā kārtībā saņemti par maksas pakalpojumiem.

2.3. Krājuma komplektēšanas avoti:

- apgādi un izdevniecības;
- informācijas resursu mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības uzņēmumi;
- grāmatu gadatirgi;
- preses izplatīšanas organizācijas un abonēšanas centri;
- bibliotēkas akceptēti privātpersonu un organizāciju dāvinājumi;
- lietotāju aizvietotie un bibliotēkas akceptētie informācijas resursi nozaudēto vai sabojāto vietā;
- antikvariāti;
- lasīšanas veicināšanas un grāmatu iepirkumu programmas un projekti (Valsts Kultūrkapitāla fonds, mērķprogrammas u.c.).

2.4. Krājuma komplektēšanas kritēriji

RCB kā publiskās bibliotēkas komplektēšanas prioritātes: latviešu oriģinālliteratūra, daiļliteratūra svešvalodās, literatūra bērniem un jauniešiem. Nozaru literatūra tiek komplektēta atbilstoši otrajam dziļuma līmenim - bāzes informācijas līmenī (saskaņā ar bibliotēku jomā pieņemtajiem krājuma komplektēšanas dziļuma līmeņiem). RCB veic vietējā kultūras mantojuma (novadpētniecības) materiālu komplektēšanu un saglabāšanu.

RCB komplektē pielāgoto literatūru: literāro darbu audio ierakstus (audiogrāmatas), grāmatas vieglajā valodā, grāmatas ar palielinātu iespaiddrucku.

RCB lietotājiem pieejamas arī e-grāmatas, datubāzes un galda spēles.

Informācijas resursi tiek komplektēti, ievērojot šādus kritērijus:

- informācijas resursa atbilstība publiskas bibliotēkas lietotāju vajadzībām;

- informācijas resursa izziņas, informācijas, literārā, mākslinieciskā un kultūrvēsturiskā vērtība;
- informācijas resursa nozīmīgums Latvijas valsts, zinātnes, tautsaimniecības, izglītības un kultūras attīstībā;
- aktualitāte (pieprasīti informācijas resursi);
- reģionālais un valodu aspekts – informācijas resursi latviešu valodā, tās dialektos, Latvijā dzīvojošo mazākumtautību valodās un pieprasītākajās svešvalodās.

Periodisko izdevumu komplektēšanas galvenie kritēriji ir:

- Latvijas izdevniecībās iznākušie periodiskie izdevumi (ievērojot izdevumu atbilstību publiskas bibliotēkas uzdevumiem);
- jaunākā un aktuālākā informācija dažādās jomās;
- dažādu lietotāju grupu (bērni, seniori, vīrieši, sievietes u.c.) aptvērumš;
- valodu aspekts – izdevumi latviešu valodā, mazākumtautību valodās un citās pieprasītākajās svešvalodās.

RCB netiek komplektēti:

- informācijas resursi, kas nav atbilstoši publiskās bibliotēkas tipam un lietotāju vajadzībām;
- informācijas resursi, kas satur novecojušu vai neaktuālu informāciju;
- pornogrāfiska, rasistiska, naidu kurinoša un vardarbīga satura informācijas resursi;
- reliģiska satura informācijas resursi, kas nav piekritīgi Latvijā reģistrētām tradicionālām konfesijām atbilstoši Latvijas Republikas Civillikuma 51. pantam;
- informācijas resursi no kultiem un organizācijām ar ekstrēmiem uzskatiem;
- mācību grāmatas atsevišķām klasēm, kā arī darba burtnīcas;
- krāsojamās un krustvārdu mīklu grāmatas, grāmatas ar uzlīmēm;
- īslaicīgas nozīmes izdevumi (reklāmas, partiju programmas, bukleti, sīkiespiedumi);
- grāmatas, kas formas, izmēra, burtizmēra vai poligrāfiskās kvalitātes dēļ ir grūti lasāmas vai uzglabājamas;
- kartīšu veida informācijas resursi;
- informācijas resursi, kas atbilst muzeju vai arhīvu krājumiem (gleznas, skulptūras vai citi trīsdimensiju mākslas darbi, mēbeles, kostīmi, monētas, markas, emblēmas vai citas privātas lietas, kas nav iekļaujamas bibliotēkas krājumā);
- informācijas resursi, kuru izdošanā netiek ievērotas autortiesības;
- informācijas resursi, kas iegūti noziedzīgā ceļā (piemēram, nozagti);
- informācijas resursi, kas ir sliktā fiziskā stāvoklī.

Komplektējot RCB krājumu, tiek ievērotas vienotā krājuma iespējas un priekšrocības. RCB darba nodrošināšanai vienotā krājuma ietvaros uz laiku vai pastāvīgi informācijas resursi no vienas RCB struktūrvienības/ filiālbibliotēkas var tikt nodoti citai RCB struktūrvienībai/ filiālbibliotēkai.

Ar lielāku eksemplāru skaitu un plašāku nosaukumu klāstu tiek nodrošināta Rīgas Centrālā bibliotēka un šādas RCB filiālbibliotēkas:

- RCB Daugavas filiālbibliotēka;
- RCB Imantas filiālbibliotēka;

- RCB Juglas filiālbibliotēka;
- RCB filiālbibliotēka „Pārdaugava”;
- RCB Pļavnieku filiālbibliotēka;
- RCB Sarkandaugavas filiālbibliotēka;
- RCB Šampētera filiālbibliotēka;
- RCB filiālbibliotēka „Vidzeme”.

RCB filiālbibliotēkas „Vidzeme” krājumā tiek komplektēti letonikas – par Latviju, latviešiem, to kultūru, vēsturi, valodu – informācijas resursi. RCB Daugavas filiālbibliotēkas krājumā tiek komplektēti informācijas resursi latgaliski un informācijas resursi, kas visdažādākajos aspektos atspoguļo Latvijas kultūrvēsturisko novadu Latgali. RCB filiālbibliotēkā “Pārdaugava” tiek komplektēti informācijas resursi par medicīnu un veselību. RCB Torņakalna filiālbibliotēkas krājumā tiek komplektēti informācijas resursi par sportu un veselīgu dzīvesveidu.

Periodisko izdevumu uzglabāšanas termiņi RCB: laikraksti – kalendārais gads, žurnāli – kalendārais un iepriekšējais gads.

Periodiskie izdevumi var tikt arī uzglabāti ilgāk, ja nepieciešams saglabāt novadpētnieciskus vai kultūrvēsturiskus rakstus, kā arī, ja periodisko izdevumu uzglabāšanai ir pietiekošs telpu nodrošinājums. Kultūrvēsturiski nozīmīgi periodiskie izdevumi var tikt nodoti uzglabāšanai RCB Repoziārijā.

RCB Repoziārija pakalpojumi RCB lietotājiem pieejami ar citu RCB struktūrvienību/ filiālbibliotēku starpniecību. RCB Repoziāriju veido aktīvais krājums, pasīvais krājums un apmaiņas krājums. Aktīvais un pasīvais krājums ir RCB vienotā krājuma daļa. Lai RCB struktūrvienībās/ filiālbibliotēkās neuzkrātos maz izmantoti izdevumi un lieki dubleti, RCB Repoziārija aktīvajā krājumā komplektē retāk pieprasītus informācijas resursus vienā eksemplārā. RCB Repoziārija pasīvajā krājumā tiek komplektēti un uzglabāti reti izmantoti informācijas resursi, kas izdoti līdz 2010.gadam. Pasīvā krājuma komplektēšanas prioritātes: latviešu un ārzemju daiļliteratūras klasika, filozofijas, mākslas un kultūras vēstures izdevumi, savulaik populāras grāmatu sērijas un kopotie raksti, žurnāls “Karogs”, laikraksts “Rīgas Balss” u.c. RCB Repoziārija apmaiņas krājums nav RCB vienotā krājuma daļa, bet tajā ir pieejami bibliotēku norakstītie labā fiziskā stāvoklī esoši un saturiski aktuāli informācijas resursi un dāvinājumi. Šis krājums tiek izmantots, lai piekomplektētu vai aizvietotu informācijas resursus RCB struktūrvienību/ filiālbibliotēku krājumos. Apmaiņas krājums tiek izmantots arī krājuma komplektēšanai, veidojot jaunu RCB struktūrvienību, atjaunojot krājumu pēc filiālbibliotēkas renovācijas, kā arī papildinot ārējo apkalpošanas punktu un Pludmales lasītavas krājumus. Saskaņā ar Bibliotēku likumu RCB no Repoziārija apmaiņas krājuma var nodot bez atlīdzības informācijas resursus citām Latvijas bibliotēkām (tai skaitā Rīgas vispārējās izglītības iestāžu bibliotēkām) vai valsts un pašvaldības institūcijām.

3. Dāvinājumu pieņemšanas un izmantošanas kārtība

Dāvinājumi RCB no fiziskām un juridiskām personām tiek pieņemti atbilstoši valstī un pašvaldībā noteiktajai kārtībai un normatīvajiem dokumentiem.

Dāvinājumi nonāk RCB rīcībā un bibliotēka saglabā tiesības izmantot tos pēc saviem ieskatiem bez jebkādiem nosacījumiem no dāvinātāja puses. Dāvinājumi var tikt iekļauti

RCB vienotajā krājumā, RCB Repozitārija apmaiņas krājumā, kā arī var tikt nodoti citām bibliotēkām, iestādēm vai organizācijām vai izmantoti dāvināšanai RCB rīkotajos pasākumos.

RCB dāvinājumi tiek pieņemti atbilstoši šajā Konceptijā noteiktajiem krājuma komplektēšanas kritērijiem.

RCB struktūrvienības/ filiālbibliotēkas var sagatavot dažādu krājuma nodaļu (piemēram, daiļliteratūras) informācijas resursu sarakstus, kuros iekļauj dāvināšanai vēlamus informācijas resursu nosaukumus.

RCB ir tiesības no fiziskām un juridiskām personām pieprasīt dāvināšanai piedāvāto informācijas resursu sarakstu.

4. Lietotāju nozaudēto vai sabojāto informācijas resursu aizvietošanas kārtība

Lietotāja nozaudētu vai sabojātu informācijas resursu aizvieto ar identisku informācijas resursu. Ja nav iespējams to nodrošināt, tad nozaudētais vai sabojātais informācijas resurss lietotājam jāaizstāj ar līdzvērtīgu. Par līdzvērtīgu to atzīst tā RCB struktūrvienība/ filiālbibliotēka, kuras krājumā uzskaitīts nozaudētais vai sabojātais informācijas resurss.

Pamatkritēriji satura un vērtības līdzvērtīgumam ir šādi:

- informācijas resursam jābūt no tās pašas krājuma nodaļas kā nozaudētais vai sabojātais informācijas resurss;
- informācijas resursam jābūt tā paša gada izdevumam vai jaunākam par nozaudēto vai sabojāto informācijas resursu, bet tas nedrīkst būt vecāks par pieciem gadiem;
- informācijas resurss, kas attiecas uz tādām nozarēm, kā ekonomika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, tiesības un juridiskās zinātnes, nedrīkst būt vecāks par diviem gadiem;
- informācijas resursa vērtība (cena) nedrīkst būt mazāka kā nozaudētajam vai sabojātajam informācijas resursam;
- informācijas resursam jābūt labā vizuālā un fiziskā stāvoklī (poligrāfiski iespiestie informācijas resursi), labā vizuālā un fiziskā stāvoklī, darba kārtībā (CD, DVD u.c.);
- informācijas resursus aizvieto, ievērojot informācijas resursa veidu (grāmata tiek aizvietota ar grāmatu, nošizdevums ar nošizdevumu, CD ar CD u.tml.).

RCB struktūrvienības/ filiālbibliotēkas var sagatavot dažādu krājuma nodaļu (piemēram, daiļliteratūras) informācijas resursu sarakstus, kuros iekļauj aizvietošanai vēlamus informācijas resursu nosaukumus.

5. Krājuma norakstīšanas kārtība

RCB veic krājuma norakstīšanu saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumiem Nr. 317 “Nacionālā bibliotēku krājuma noteikumi”, ievērojot norādītos norakstīšanas kritērijus:

- novecojuši pēc satura;
- liekie, stereotipie dubleti;
- bibliotēkas krājuma profilam neatbilstoši;

- nolietoti informācijas resursi, kas lietošanas procesā kļuvuši turpmākai izmantošanai nederīgi un kurus nav iespējams salabot;
- bojāti stihisku nelaimju dēļ;
- nozaudētie informācijas resursi, kas pazuduši (piemēram, pasta sūtījumu laikā, brīvpieejas apstākļos) un kuru zudumu bibliotēka ir konstatējusi;
- iespieddarbi un citi dokumenti nav atgūstami bibliotēkas lietotāja vainas dēļ (piemēram, nozaudēti, bibliotēkas lietotāja dzīvesvietas maiņas dēļ);
- informācijas resursi, kas iekļauti apmaiņas krājumā.

Norakstītie informācijas resursi tiek izslēgti no RCB vienotā krājuma un tiek iekļauti RCB Repoziārija apmaiņas krājumā vai nodoti makulatūrā. Norakstītie informācijas resursi netiek uzglabāti bibliotēkā, kā arī netiek atdoti apmeklētājiem.

Periodiskie izdevumi tiek norakstīti katra kalendārā gada beigās.

6. Krājuma komplektēšanā iesaistītās struktūrvienības un speciālisti

Lēmumus par informācijas resursu iegādi vai saņemšanu no juridiskām personām vai privātpersonām pieņem ar RCB rīkojumu noteikta RCB Krājuma komplektēšanas padome (turpmāk - Komplektēšanas padome) Komplektēšanas padomes sēdēs, kas notiek reizi mēnesī. Komplektēšanas padomē ietilpst RCB direktors, direktora vietnieks, RCB Bibliotēku dienesta speciālisti, vairāku RCB struktūrvienību/ filiālbibliotēku vadītāji, RCB KAN vadītājs un speciālisti. Komplektēšanas padomes sastāvs var tikt mainīts pēc tā darbības izvērtēšanas.

Sēdes laikā Komplektēšanas padome iepazīstas ar KAN sagatavotajiem iegādei paredzēto informācijas resursu sarakstiem, jaunākajiem informācijas resursiem un atbilstoši koncepcijai, kā arī attiecīgajam mēnesim iepirkumiem paredzētajiem līdzekļiem lemj par iegādājamo nosaukumu un eksemplāru skaitu. Sēdes laikā tiek izskatīti jautājumi atsevišķu dāvinājumu pieņemšanai RCB krājumā, kā arī citi aktuāli ar krājuma komplektēšanu un attīstību saistīti jautājumi. Komplektēšanas padomes sēde tiek protokolēta. Dažādu ar krājumu saistītu problēmjautājumu risināšanai tiek sasaukta ārkārtas Komplektēšanas padomes sēde, uz kuru nepieciešamības gadījumā tiek pieaicināti arī nozaru eksperti.

RCB KAN veic RCB krājuma komplektēšanu (sākotnējo, kārtējo, piekomplektēšanu, norakstīšanu), informācijas resursu sistematizēšanu, katalogizēšanu, priekšmetošanu, uzskaiti, tehnisko apstrādi un nodošanu RCB struktūrvienībām/ filiālbibliotēkām. Katru mēnesi KAN sagatavo iegādei paredzēto informācijas resursu sarakstus, kā arī regulāri seko RCB krājuma komplektēšanas gaitai, procesam un krājuma izmantošanai. KAN abonē periodiskos izdevumus visām RCB struktūrvienībām/ filiālbibliotēkām.

RCB struktūrvienību/ filiālbibliotēku vadītāji un bibliotekārie darbinieki aktīvi piedalās komplektēšanas procesā, sekojot līdzi aktuālajai informācijai par jauniznākušajiem informācijas resursiem, jaunieguvumiem savā struktūrvienībā/ filiālbibliotēkā, kā arī analizējot savas struktūrvienības/ filiālbibliotēkas krājumu un lemjot par informācijas resursu piekomplektēšanu vai norakstīšanu.

RCB struktūrvienībās/ filiālbibliotēkās notiek regulāras krājuma inventarizācijas saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumiem Nr. 317 "Nacionālā bibliotēku krājuma noteikumi".

7. Krājuma attīstība

Ne retāk kā reizi gadā katra struktūrvienība/ filiālbibliotēka sadarbībā ar Bibliotēku dienesta atbildīgajiem speciālistiem veic krājuma izvērtējumu: krājuma fiziskais stāvoklis, atbilstība lietotāju pieprasījumam, krājuma izvietojums un noformējums, krājuma izsniegums. Tiek izvērtēti krājuma popularizēšanas veidi un to efektivitāte.

Lai plānotu turpmāku krājuma attīstību un noteiktu komplektēšanas prioritātes un ieviestu jaunus pakalpojumus, ne retāk kā reizi gadā KAN veic RCB vienotā krājuma skaitlisko rādītāju apkopojumu un izvērtējumu.

Bibliotēkas lietotāju viedokļu noskaidrošanai iespējams rīkot dažādas aptaujas struktūrvienībās/ filiālbibliotēkās un RCB kopumā.

Skaitliskie rādītāji, krājuma izvērtējums un aptauju rezultāti tiek apkopoti RCB gada pārskatos un apspriesti Komplektēšanas padomē.

8. Noslēguma jautājums

Nepieciešamības gadījumā RCB krājuma attīstības un komplektēšanas koncepcijā var tikt veikti precizējumi un papildinājumi.

Rīgas Centrālās bibliotēkas direktore

Dz.Šmita

Baško 67037123
Balode 67848088